

**OVER
DAL
EN
SPOOR**

CARNAVAL TE BINCHE

OP de oevers van de Samme, die door St.-Ursmarus, de toekomstige beschermheilige van de stad, omstreeks het midden van de VIIIe eeuw gekerstend werden, bleef Binche, dat vierhonderd jaar later ontstond, geruime tijd een afgelegen dorp. Yolande van Gelre, weduwe van Boudewijn III, graaf van Henegouwen, herbouwde het en bevolkte het weer na de bloedige oorlogen die de streek verwoest hadden. Onder Boudewijn IV, de Bouwer, verwierf Binche de rang van stad; sedertdien genoot het een goede faam onder de steden van het graafschap Henegouwen.

Uit die tijden, welke zijn roem voorbereidden, bewaart Binche belangwekkende herinneringen. De *stadsomwalling*, met haar zevenentwintig weertorens en haar tweeduizend driehonderd meter lange ringmuur, is ongetwijfeld het voornaamste sieraad van zijn oudheidkundig bezit en daarenboven een monument van nationaal belang dat enig is in zijn soort. Het *stadhuis*, dat na het beleg van 1554 gerestaureerd werd, grenst aan het oude belfort. Het is een sober Gothisch gebouw met harmonische lijnen. De *St.-Ursmaruskerk*, prachtig opgesmukt door de aartsbisschoppen Albrecht en Isabella, de *St.-Andreaskapel*, de *kapel van Battignies*, het *toevluchtsoord van de abdij van Bonne-Esperance*, met zijn klein museum van opgegraven stenen en beelden, zijn ongetwijfeld eveneens de belangstelling van de toerist waard. Ten slotte is er nog de ruïne van het *kasteel van Maria van Hongarije*, dat werd opgericht op de puinen van het oude grafelijke kasteel en dat, in 1554, geplunderd en verwoest werd. Slechts enkele overblijfselen resten er van het prachtige gebouw, waarbij de zo vermaarde zeven wereldwonderen uit de oudheid in het niet verzinken.

Daar, in het prachtige kader van dit kasteel dat een zo kortstondig bestaan kende, ontving de Landvoogdes der Nederlanden, in augustus 1549, haar broeder Karel V en haar neef, de toekomstige Filips II. Feestmalen, militaire parademarsen, steekspelen, bals met geïmproviseerde tussenspelen wisselden er af met toernooien en paraderende ridders. Dapperheid, sierlijkheid, behaagzucht en scherts vierden er hoogtij en, als de klap op de vuurpijl, traden er met pluimen en pijlen getooide Indianen op die zo uit Amerika aangevoerd waren. *Mas bravas que las fiestas de Bins*, niets is mooier dan de feesten te Binche, zal men later in Madrid horen zeggen.

Moeten wij in dat toverachtige vertoon de oorsprong zoeken van het carnaval van Binche? Helemaal niet. Wanneer onze voorouders op een krachtig ritme hun dansen uitvoerden, stampden zij op de grond om er de duivelen uit te verjagen en om de vruchtbaarheid over de aarde af te smeken. Omtrent de oorsprong van de *quaresmiaux* van Binche, dit overblijfsel van heidense dansen en riten, tasten wij volledig in het

Mas bravas que las fiestas de Bins!

(Spaans spreekwoord)

duister. In een document uit 1394 lezen wij dat de Binchenaren zich, op de *cras dimence*, als monniken en dieren vormden. Terwijl zij zo rondliepen, schudden ze koperen potten, pannen, braadroosters, haken en stampers en maakten zij een hels lawaai om dan, 's avonds, stomdronken naar huis te strompelen. Maar dit beeld van de oude *vastenavond* van Binche zou weldra worden vervormd door de feesten die, in de stad, aan Keizer Karel aangeboden werden.

Indien de oorsprong van het carnaval zich hult in een waas van geheimzinnigheid, dan is dit evenzeer het geval voor de « gille ». Sommigen die in de dialecten zijn gaan snuffelen, kwamen tot de ontdekking dat, destijds, te Bergen een gille 'n listig mens was. Maar die gille past helemaal niet bij het personage waaraan Binche zijn vermaardheid te danken heeft. Waarschijnlijker is dat het woord afkomstig is van een vervorming van de naam Egidius, die in de XVIIIe eeuw zoveel als kermisnar betekende. Het eerste document waarin er sprake is van de gille dagtekent uit de Franse overheersing. In een brief aan commandant Cabrespine signaleert het gemeentebestuur dat een vastenavondgek « gehuld in het plunje van 'n gemaskerde, alhier een gilleshabijt genoemd, de bode van het gemeentehuis met een stok geslagen heeft ». De vermomde werd ontmaskerd: het werd voor hem een triomf. Hij heette François Gaillard, zoon van wijlen Pierre Gaillard. In 1952 heeft de stad Binche, aan de ingang van het stadspark, te zijner nagedachtenis een standbeeld opgericht. Hoe dan ook, de gille is de heidense hogepriester gebleven die ongeduldig de viering van een nieuwe lente verbeidt.

Kan men het « verschijnsel gille » vatten indien men niet van Binche is? Kan men, althans, een poging doen om het te vatten? Binche heeft slechts zin en betekenis dank zij de Gille, en het omgekeerde is even waar. Wanneer er een jongetje gaat ter wereld komen, weet zijn moeder dat met zekerheid: *Ik heb gevoeld dat hij de danspas deed, het zal een Gille zijn!* zegt zij met klem. Indien een kleine Binchenaar het op de speelplaats van de school aan de stok heeft met een jongen van een andere gemeente, dan bekijkt hij zijn tegenstander met een verachtelijke blik terwijl hij hem, bewust van zijn waardigheid, in het gelaat slingert: *Ik ben 'n Gille*. En zo zou men nog tal van andere anekdoten kunnen vertellen die aantonen hoezeer het leven van de Binchenaar, vanaf de wieg tot aan het graf, doorspekt is met gebeurtenissen en allusies die door de gille geïnspireerd worden.

Wij kennen geen andere plaats waar het voortbestaan der voorvaderlijke zeden en gebruiken door een welhaast vrome zin voor traditie zo sprekend tot uiting komt. Een der regels van de ongeschreven wet der gebruiken wil b.v. dat de gilles hun stad niet verlaten en niet dansen buiten de voor-

geschreven tijd. Behoudens uitzonderlijke omstandigheden zijn de gilles die men elders ziet, in België of in het buitenland, nooit van Binche. Alleen de inwoner van Binche heeft het voorrecht te Binche « als gille op te treden ». Om tot de *maatschappij* te worden toegelaten moeten twee van zijn stadgenoten instaan voor zijn hoedanigheid van *Binche* en voor zijn goed gedrag.

En hoe zou men die zin voor traditie beter kunnen illustreren dan door te wijzen op de aanzienlijke financiële offers die de inwoners zich voor hun carnaval getroosten! Met zijn witte hoed, getooid met struisvogelveertjes die tot 90 cm bereiken en dan in dichte bossen naar omlaag krullen, met zijn gordel — *arpertintaille* — die drie kilogram weegt, waaraan tientallen belletjes bengelen, met zijn kraag, zijn manchetten, zijn versierselen, zijn witte wollen sokken, zijn kleurige klompen, is het ornaat van de gille een poëtisch festijn voor oog en oor; maar dit betoverend ensemble kost de Binchenaar wel een duitje meer dan het volledig bedrag van zijn maandloon. Elk jaar besteedt Binche meer dan tien miljoen frank aan zijn carnaval dat als het vermaardste van de hele wereld wil doorgaan.

De gille is een legendarisch personage dat, ten overvloede, blijk geeft van zijn voortbestaan in deze tijd. Ofschoon droom en beweging in gelijke mate tot zijn wezenheid behoren, is het toch door zijn dans, meer nog dan door zijn onpersoonlijk masker, dat hij gestalte geeft aan die wonderbaarlijke paradox. Aangeprepen door de onweerstaanbare sfeer van het carnaval hebben talloze vreemdelingen, aldus Paul Seghin, zich voorzeker reeds laten gaan op de maten van die gescandeerde danspassen; ze hebben er evenwel een karikatuur van gemaakt, want de gilles van Binche bewaren angstvallig het geheim van hun bezielend ritme. Geen gehuppel noch spreiding der benen, geen gebaren, geen wals- noch polkpasjes. Sober in zijn bewegingen, is de tred van de gille als een lofzang aan de sierlijkheid van het lichaam. Onvermoeibaar plooit het been van de danser zonder ook maar eenmaal door te buigen; het hoofd beweegt lichtjes heen en weer, de trillende heupen doen de belletjes rinkelen, en toch doet al die uitbundigheid niets af van de traditionele waardigheid van de danser. Kaarsrecht zonder strakheid, sober en tegelijk levendig, vrolijk maar niet gemeen, vurig en toch beheerst, is de dans van de gille als een der wonderbaarlijkste schepingen van de toverkunst van het ritme.

Het zou echter een vergissing zijn te denken dat het carnaval van Binche zich tot de dag van vastenavond beperkt. Vanaf de eerste dagen van januari begint de voorbereidingsperiode. Het is de tijd van de trommelrepetities en van de *soumonces* (rondgangen) die vier weken duren en tijdens welke de geestdrift van de bevolking bestendig aangroeit. Op Lichtmis bereiken de *soumonces* hun hoogtepunt. Dan wordt Binche afhankelijk van de *trouilles de nouilles*, de zogenoemde « schuimers », die de meest guitige fratsen uithalen. Wee hem die zich als 'n gewoon burger in de cafés durft wagen. Hij mag ervan verzekerd zijn een ruim aantal rondjes te moeten betalen, wat, alles wel beschouwd, nog niet zo'n zware tol is.

Eindelijk komen de grote dagen! Binche is door het dollen heen, het wordt plaagziek en schalks; met zijn gemaskerde bevolking, die lijkt op de gesluierde menigten uit het Oosten, wordt Binche weldra het *Mekka van vreugde en jolijt*. Op de morgen van « Vette Zondag » nemen de *mam'selles* (mannen in kostbare vrouwenkleren) met hun draagbare draaiorgels bezit

van de stad; 's namiddags worden zij allengs door de tamboers vervangen waarna, zoals de traditie het eist, de toekomstige gilles in de voorstad Battignies « hun stro gaan halen », een voorschrift dat thans alleen nog maar symbolisch bedoeld is. De maandag is de dag van de jeugd. Een onverwacht tussenspel! Gedurende vierentwintig uren worden er, op elk kruispunt, moderne dansen uitgevoerd: twist en tango vieren er hoogtij. Maar dan komt het grote ogenblik! Vastenavond, de bekroning, de dag waarop het uitgelaten Binche « zijn gilles toont ».

Vier uur in de morgen. In de huiskamer stopt de *bourreur* de *bulten* van de gille vol stro. *Aan u mijn lieve gade, aan u mama, het voorrecht de krans van linten op de bulten van de liefstallige gille te spelden! Voor u mijn eerste kus, de kus die geluk aanbrengt!* De dageraad straalt open. In de verte weerklinkt het tromgeroffel, klompen hotsen over de straatstenen. Het doek gaat op voor het grote bedrijf van het stuk.

Duizenden en duizenden nieuwsgierigen worden met treinen en autocars uit alle windstreken aangevoerd. Binche wordt stormenderhand door vreemden ingenomen. De grote markt, de straten, de cafés, de vensters, de kroonlijsten, alles wordt door een reusachtige massa ingepalmd. Sinaasappelen suizen door de lucht en vliegen te pletter tegen de muren. Studenten, gehuld in besmeurde stofjassen en gewapend met varkensblazen, maken jacht op *burgers*. Wee hen die op deze dag geen enkele vermomming dragen, al ware het maar een valse neus of een omgekeerde vest! In dat helse gedoe, in dat reusachtige decor, dansen de gilles onafgebroken, ernstig, onpersoonlijk, terwijl de koortsachtige uitbarsting die zij zelf ontketenen, hun schijnbaar onverschillig laat.

's Namiddags was het een bonte schakering die de helle tinten van het spektakel laat ineenvloeien tot een licht impressionistisch tafereel. Maar 's avonds wordt het een gloedvol boeket wanneer de gemaskerden beginnen te draaien in het schijnsel van fakkels en toortsen. De stad die nu in een hypnotische toestand verkeert, beleeft het hoogtepunt van haar feest, een feest dat evenwel pas bij dageraad zal eindigen. Ontdaan van die lichtende linten welke aan de dag zijn koningschap kond maakten, zal de gille een nacht lang dansen, met in zijn dartele zog de domino's en de pacha's, de Pierrots en de piraten, al de figuranten van het fantastische schouwspel. Pas op Aswoensdag zal hij het dansen staken. Dan zal hij, o ontluisterde majesteit! terugkeren naar huis, naar zijn werk, met diep in zijn hart de zalvende overtuiging dat er over 'n jaartje een ander carnaval komt.

Er is maar één Binche!... Die dag van opwindende uitgelatenheid moet men beleefd hebben, men moet getuige geweest zijn van de apotheose welke deze dag besluit. Zelfs indien ge geen Binchenaar zijt, indien ge, zoals men het daar uitdrukt, ongelijk hebt niet in Binche te zijn geboren. Bedwelmd door de muziek, de kleuren, de aangename geur van duizenden sinaasappelen, zult ge zelf de acteurs zijn van het meest wonderlijke feest, van een spel, van een ritueel waarvan de oorsprong vrijwel niet te achterhalen is. Bij uw terugkeer in trein of autobus, thuis, in de werkplaats of op het bureau, zal nog lang, heel lang het obsederend gehamer van de klompen in uw oren weerklinken, lang nog zult ge de gille zien dansen, zijn onveranderlijke, gewijde dans, de dans van de hoop op een nieuwe lente.

Mas brava que las fiestas de Bins!

R. GILLARD.